

1 Latinská abeceda, výslovnost, přízvuk, délka hlásek

Latina má tu výhodu, že píše latinkou (i když původně pouze velkými písmeny, malými až ve středověku), používala se dlouho na území Evropy a stále se slova z ní vyskytují v jazycích (včetně češtiny).

Latina je navíc velmi pravidelná a má málo výjimek.

V archaické latině se vyskytovala jen jedna hláska (anglické w), později se oddělila na V a U, avšak zápis zůstal V (U v majuskulích (velkých písmenech) tedy „neexistuje“). Stejně jako J (nahrazuje se I).

K sice existuje, ale zachovalo se jen v několika slovech před „a“ (Kalendae, Karthágo).

Y a Z jsou pouze ve slovech přejatých z řečtiny.

Existuje i CH (ve slovníku pod písmenem C, ale vyslovuje se CH).

Samohlásky existují krátké a dlouhé (dlouhé se značí overline, ale já si je budu značit čárkou, protože overline se píše pomalu).

Existují i dvojhlásky: ae, oe, ei, ui, au, eu.

Výslovnost se liší podle národnosti. My budeme používat středoevropskou výslovnost, protože se na základě ní přejímala slova do češtiny (viz iústitia by se četla justitia, ale v SE výslovnosti je to justicia).

Čtení: ae[e:] a oe[e:], c[k] před a, o, u, souhláskou, nebo na konci slova. Jinak c[c]. qu[kv] (q se nikdy nevyskytuje bez následujícího u). ti[ci] pokud je následována samohláskou (výjimkou jsou: ?), jinak se čte [ti]. s[z] mezi samohlásky, jinak [s].

2 Skloňování a časování

2.1 Skloňování obecně

1. 5 pádů (nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokál) je „shodných“ s českými pády. Ablativ (6. pád v latině, 8. v Indoevropské historii) je jiný než český 6 pád. Má původně otázku odkud, ale nabalil na sebe spoustu dalších významů.

Ve slovníku se vyskytuje: nominativ singuláru, pádová přípona genitivu singuláru (podle toho poznáme, podle čeho se skloňuje), femininum (f.) / masculinum (m.) / neutrum (n.), překlad.

V plurálu se vždy shoduje nominativ a vokativ. V singuláru skoro vždy. V plurálu se navíc vždy shoduje dativ a ablativ.

Přídavná jména (adjektiva) se skloňují podle stejných rodů jako podstatná jména (substantiva).

2.2 Substantiva 1. deklinace

Genitiv končící na -ae (nominativ končí často na -a). Pouze f. (většinou) / m., žádná n.

Vzor: fémina, ae, f. - žena

- fémin-a
- fémin-ae
- fémin-ae
- fémin-am
- fémin-a!
- fémin-á
- ...
- fémin-ae
- fémin-árum
- fémin-ís
- fémin-ás
- fémin-ae!
- fémin-ís

2.3 Časování obecně

Ve slovníku se udává číslo konjugace, či jiné tvary (tzv. stupnice, maximálně 4 členy (včetně základního) – přítomný kmen, infinitiv přítomum aktiva, imperfektní?, supinní?) pro jiné časy.

Všechna latinská slovesa mají stejné koncovky, ale liší se tím, co předchází.

Rozkazovací způsoby pasiva zatím můžeme přehlížet.

Pozor

Čeština má také infinitiv pasiva.

2.4 Pravidelná slovesa 1. - 4. konjugace

2.5 probrali jsme?

Ablativ vyjadřuje odpověď na otázku kým / čím (činitel pasivního děje / nástroj = ablativ instrumentální) a tato odpověď se váže s předložkou á / ab (kým) / neváže s žádnou (čím). Pokud není činitelem osoba, pak se vyjadřuje prostým ablativem (tj. ablativem bez předložky).

2.6 3. konjugace

Tzv. krátké e kmeny. Ale většina tvarů má i místo e. Navíc existují dva vzory (tzv. smíšená konjugace = přechod mezi 2. a 4.), i někde zůstává a někde mizí.

2.7 Substantiva 2. deklinace (o-tvary)

Pravděpodobně všechny subs. 2. deklinace měly původně nominativ končící na -os.

-us: Většinou maskulina, feminina jsou často jména stromů, zemí, měst a malých ostrovů. Jediný vzor se změnou vokativu oproti nominativu..

-er: Vždy maskulina. (Substantiva -samohláska-er-si zachovávají e, kdežto -souhláska-er-se mění na -souhláska-r-)

-um: Pouze neutra. Neutra mají vždy shodný nominativ, akuzativ a vokativ (v jednotném i (zvlášť) v množném)

Předložka in se pojí s ablativem (otázka kde, odpověď na / v) a s akuzativem (otázka kam, odpověď). Ad se naopak pojí pouze s akuzativem.

Latina často vypouští zájmeno, takže v češtině je správné si do spousty vět doplnit předmět v podobě zájmena.

Většina obyčejných sloves se váže s bezpředložkovým akuzativem, jiné pády a předložky se dozvíme ze slovníku („zkratky“: alcis = genitiv, alci = dativ, alqm / alqd = akuzativ, alqó / alqá = ablativ).

Latina nemá přivlastňovací zájmena, nahrazuje je genitivem.

3 Adjektiva 1. a 2. deklinace, adverbia a zájmena přivlastňovací, osobní a zvratná

3.1 Adjektiva

Přídavná jména jsou zakončena (většinou má jedno adjektivum všechny 3 tvary) na -us (-er) v mužském rodě (2. deklinace), -a v ženském (1. deklinace), a -um ve středním (2. deklinace).

Nejenom slovesa, ale i adjektiva se mohou vázat s nějakým (jiným než v češtině) pádem, např. pléna (plný) s 6. pádem, např. glóriá (sláva).

3.2 Osobní zájmena

Mají vlastní skloňování. Tvary vestrum a nostrum jsou tzv. celkové genitivy (překládají se z vás a znás = celek z kterého se něco vyjímá). Tvary nostrī a vestrī jsou tzv. předmětové genitivy (viz někdy v budoucnu).

Zvratné zájmeno se používá jen pro 3. osobu (vz. čeština: svůj / můj, se / mně). Zvratné zájmeno nemá nominativ.

Předložka s (cum) se píše za zájmeno a dohromady s ním (mecum, tecum, nobiscum, vobiscum, secum).

Suum přivlastňuje podmětu, eius přivlastňuje někomu dalšímu.

4 Časy

Latina má 6 časů: Présentum (přítomný čas), Imperfektum (minulé trvalé / opakované děje),

Vazba dativ substantiva / zájmena + sloveso esse = mít (vlastnit).

Ve slovesu prósum, pródessē (prospívám) je v mnoha tvarech přidané tzv. protetické d, jelikož o a e se těžko vyslovují těsně za sebou.

5 3. deklinace

Všechna ostatní... Poznají se podle genitivu -is. V ablativu mají -e nebo -í, ale neexistuje jednoznačné pravidlo, které by jednoznačně obecně říkalo, co z toho tam má být (některá slova tam mohou mít obojí).

Ablativ časový vyjadřuje určení času na otázku kdy?

Adjektiva 3. deklinace mají 3 skupiny: trojvýchodná (mají pro každý rod jiné skloňování), dvojvýchodná (mají pro střední rod jiné skloňování než pro mužský a ženský) a jednovýchodná (mají pouze jedno skloňování). Na rozdíl od podstatných jmen ale mají jen jeden tvar genitivu plurálu a ablativu singuláru.

6 Participium

Výraz tvořený od přítomného kmene slovesa přidáním -nt-(resp. -ns v nominativu a -ntis v genitivu). Skloňuje se podle 3. deklinace. Odpovídá českému adjektivu slovesnému činnému (tj. hořící, chválící, zapomínající, jsoucí, ...), přesněji odpovídá přítomný přechodník činný (ale pouze v doplňku podmětu, tedy v nominativu).

Ad je směrově „k“, nebo místně „u“.

7 Indikativ imperfekta

Budoucí čas.

8 Slovníček

iánua = dveře
iústitia = spravedlnost
amícus, -?, m. = přítel, kamarád
amica, -ae, f. = kamarádka
aeterna, -ae, f. = věčná
víta, -ae, f. = život
stella, -ae, f. = život
via, -ae, ?. = ?
tenebrae, -árum, f. = tma, temnota (pomnožné)
gloria, -ae, f. = sláva
misericodia, -ae, f. = milosrdenství
properó, 1. = pospíchat
habeó, ére, uí, itum = mít
laudó, laudáre = chválit
naró, 1. = vyprávět
ornó, ornáre, 1. = zdobím
amó, 1. = milovat, mít rád
cónfirmó, 1. = potvrdit
labóro, 1. = pracovat
castígó, 1. = kárat
óro, 1. = modlit se
sileó, -ére = mlčet
inter + akuz. = mezi
doceó, -ére = učit (někoho)
timeó, -ére = bát se
non = ne
exaltó, -áre = oslavovat, vyvyšovat
in aeternum = na věky
maneó, -ére = setrvat, zůstat
líberó, -áre = osvobodit
monstró, -áre = ukázat
ambuló, -áre = chodit, docházet, procházet se
audió, -íre = slyšet, poslouchat
aperió, -íre = otevřít
legó, -ere = číst
capió, -ere = brát, chytat
accipió, -ere = přijímat
magister, magistří, f. = mistr, učitel
i num = neboť
sed = ale
dé (s ablativem) = z / o
fábula = příběh
narrátó = vyprávět